

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE SACRAMENTO|| POENITENTIAE.|| QVATVOR LIBRIS COM-||REHNSA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

VII. De nomine Pœnitentiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54092](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54092)

mittere, Pœnitentiam inchoari ante dilectionem iustitiæ: ubi profus tollit primam partem Pœnitentiæ, quam Kemnitius, & Lutherani ceteri constituunt in illis terroribus fidem præcedentibus. Proinde nunc Luthero teste, Lutherani Pelagiani facti sunt: & idè non mirum, si Kemnitius mauult impudenter Lutheri scripta negare, quàm Pelagianus haberi.

DECIMOTERTIO. Pag. 967. mirabili stratagemate Kemnitius Catholicis affingit, quæ sunt Lutheri propria. Reprehendit enim Scholasticos, quòd doceant, Contritionem, si non oriatur ex dilectione Dei, sed ex timore iræ & iudicij diuini, etiamsi accedat fides petens & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen non esse salutarem, sed Iudæ Pœnitentiam. At hoc nunquam Scholastici docuerunt, sed Lutherum ita docentem Leo Pontifex, & Academiæ Catholicæ, & nuper Patres in Tridentino Concilio damnauerunt: Ita videlicet fideliter recitat sententias nostras Kemnitius. Atque hæc de calumniis & mendaciis sufficiant.

CAPVT VII.

De nomine Pœnitentiæ.

EX PEDITIS Hæreticorum mendaciis & calumniis, nunc ad nomen Pœnitentiæ veniamus. Aduersarij ab ipso Pœnitentiæ nomine fundamenta iacere incipiunt errorum suorum: & quia PœNITENTIA à pœna dicta videtur, & pœna referri potest tū ad dolorem de peccatis præteritis, quam nos Contritionem vocamus, tum ad eam mulctam, quæ indicitur pœnitentibus, quæque Satisfactio à Catholicis nominatur; propterea illi non libenter hac voce vtuntur, & pro ea in Scripturis ferè vbique substituunt Resipiscentiam.

Laurentius Valla, qui veluti præcursor quidam Lutheranae factionis videtur fuisse, in Annotatione ad cap. 7. posterioris ad Corinth. scribit, elegantiores voces esse *μετάνοιαν*, & *μεταμέλειαν* Græcas, quàm Pœnitentiam, Latinam, quòd Pœnitentia significet tristitiam commissi, illa mentis
 emen-

emendationem: atq; inde colligit, nihil agere eos, qui ex eo Pauli loco triplicem inducant Pœnitentiam, vnam quæ sit Contritio, alteram quæ sit Confessio, tertiam quæ sit Satisfactio, cum apud Paulum duæ illæ voces *μετάνοια*, & *μεταμέλεια* tantum inueniantur.

Erasmus, qui alter præcursor Lutheri dici potest, in Annotationibus noui Testamenti ad cap. 3. Matth. & alibi frequentissimè, maualt, resipiscere & resipiscentiam, quam, pœnitere & pœnitentiam, esse vertendum, vbi legimus *μετανοεῖν*, & *μετάνοιαν*: *Nostrum vulgus*, inquit, *putat esse Pœnitentiam agere: præscripta pœna quapiam, luere commissæ: quod apud Christianos, qui publicè peccassent, electi è confortio pro palam affligerentur, eaque satisfactio siue pœna, pœnitentia vocari cœpta. Qua quidem ex re non mediocri error Theologis quibusdam obrepit, qui quod Augustinus de Pœnitentia, hoc est, publica satisfactioe scripsit, ad animi dolorem, quam Contritionem vocant, detorquent. Alioqui *μετάνοια* dicta est à *μετανοεῖν*, hoc est, à posteriori intelligendo, vbi quis lapsus, re per acta tum demum animaduertit erratum suum. Et infra: non solum vocem Græcam *μετάνοια* resipiscentiam sonare contendit, quod multi alij fecerunt, & inter alios Lutherus, ipsum Erasmus auctorem citans in Resolutionibus: sed etiam, Pœnitentiam, quod fortè nullus est ausus, in resipiscentiam transformare conatur. Vult enim & hoc loco in cap. 3. Matth. & infra in cap. 7. posterioris ad Corinth. non à pœna, sed à ponè tenendo, Pœnitentiam ductam; quasi nihil sit aliud pœnitere, nisi posteriori consilium tenere; siue, vt ipse loquitur, intelligere post factum, vnde & Græcis dicta est *Metanœa*.*

Theodorus Beza annotat. ad 3. cap. Matth. interpretationem eorum reprehendens, qui illud *μετανοεῖτε* non vertunt, Resipiscite, sed, Pœnitentiam agite; ita loquitur: *Quam interpretationem multas ob causas repudio, sed ob eam potissimum, quod multi imperiti occasionem ex hoc discendi genere arripuerint falsarum opinionum de Satisfactioe, quibus hodie agitur Ecclesia. Hæc ille. Scilicet imperiti, & (vt Erasmus loquebatur) vulgus deputandi sunt omnes, qui fi-*
di

dei simplicitatem cum sanctis Patribus, & vniuersa Ecclesia tenent. Sic olim Berengarius (Lantfranco teste in lib. de corpore Christi) Catholicorum sententiam vulgi sententiam appellabat.

Porro distinguit Beza vocem μετανοεῖν à voce μεταμέλειδα; ac μετανοεῖν, quæ vox in Scripturis passim occurrit, propriè significare dicit, post factum sapere, eique respondere Latinam vocem, resipiscere, vnde est resipiscentia, & vocem Hebraicam נָשׁוּבָה conuerti, vnde est הִשְׁבָּוֹתָהּ conuersio: quod idem obseruauit Ioan. Calvinus lib. 3. Institut. cap. 3. §. 5. Vocem autem μεταμέλειδα, propriè significare dicit, post rem aliquam factam sollicitum esse, & anxium; atque huic voci, quæ nusquam ferè in Scripturis occurrit, cum de conuersione peccatoris agitur, respondere vult Latinam vocem, pœnitere, vnde est Pœnitentia; & Hebraicam חָנַף pœnitere, seu consolari.

Martinus Lutherus in epistola ad Vicarium sui Ordinis, quam scripsit anno M. D. XVIII. & exstat in primo tomo operum eius, VVitembergæ excusorum, dicit se studio eruditissimorum virorum tandem didicisse, vocem Pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, vt olim dicebatur, sed significare amorem iustitiæ & nouæ vitæ, & hoc nomen nihil habere amarum, vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima. Similia indicat idem Lutherus in serm. de Pœnitentia, & in Resolutionibus suarum propositionum.

SED in eo multum errant doctores isti, Grammatici potius quam Theologi, quod vocum significationes ex etymologia potius ducunt, quam ex communi Scripturæ, & bonorum auctorum vsu. Nam si non originem ac deriuationem, sed vsum spectemus harum vocum, videbimus non solum נָשׁוּבָה & μεταμέλειδα, sed etiam נָשׁוּבָה, μετανοεῖν, & ipsum præcipuè pœnitere, velit nolit Erasmus, externum dolorem, ac pœnam ex interna conuersione profectam significare, & idcirco Latinum interpretem melius voce Pœnitentiæ vsurum esse, quam fecisset, si voce Resipiscentiæ vti voluisset.

Percur-

Percurramus singulas voces. Vbi legimus in lib. Iob. cap. vlt. *Ago Pœnitentiam in fauilla, & cinere,* אפר אפר est in Hebræo. Ex quo intelligimus, verbum אפר non aliquid dulce, vt Lutherus somniat, sed amarum dolorem, & eum non solum internum, sed etiam externam actionem comprehendere: id quod ne Beza quidem negare ausus est.

Apud Ioëlem cap. 2. vbi habemus: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & planctu,* vox אפר אפר nõ potest ad solam animi mutationem referri, cum tam perspicue Dominus iubeat eos conuerti in ieiunio, fletu & planctu: proinde Conuersio, quam vox illa Hebraica significat, internam & externam simul actionem comprehendit.

Sed veniamus ad Græcam vocem μετανοια, de qua potissimum controuersia est. Matth. 11. & Luc. 10. *Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in te, olim in cilicio & cinere Pœnitentiam egissent.* Apud vtrumque Evangelistam est vox μετανοια, quam omninõ absurdè Beza reddidit: *Resipuerunt.* Quid enim est, in cilicio & cinere sedendo resipiscere? certè resipiscentia, si propriè accipiatur, saccum & cinerem præcedit; nemo enim saccum induit, & in cinere sedet, nisi antea resipuerit: Dominus autem actionem pœnalem significat, quæ tum assumitur & exercetur, dum quis mœstus & dolens in sacco & cinere sedet. Itaque μετανοια eo loco nihil aliud significare potest, nisi, corde simul & corpore auersari peccata præterita, & vindictam de illis à semet repetere.

Similis locus est Matth. 12. & Luc. 11. vbi Dominus Niniuitas laudat, quòd egerint Pœnitentiam in prædicatione Ionæ, & vitur eodem verbo μετανοια: quæ fuerit autè Pœnitentia Niniuitarum, scribitur Ionæ 3. nimirum ieiunia, cilicia, preces ad Deum.

Adhæc in posteriore ad Corinth. epist. cap. 12. extremo: *Metuo, inquit Apostolus, ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt Pœnitentiam super immunditia, et fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.* Hoc etiam loco verbum μετανοιαν vertitur a Beza: *Resipuerunt,* omninõ

ninò contra proprietatem Græci, Latiniq̃ sermonis. Nam nec Latinè dicitur, Resipiscere super peccatum; & Græcè illud òm̃i coniunctum Dativo, vt hoc loco ὅτι τῇ ἀγαθότητι καὶ ἀρετῇ, causam significare solet, ac pro eo poni quod est OB vel PROPTER. Si quis autem dicat, Pœnitentiam esse agendam ob peccatum commissum, rectissimè dicet, est enim culpa causa pœnæ, cùm ex culpa obligatio nascatur ad pœnam: at resipiscendum ob culpam, non nisi absurdè diceretur, non enim culpa resipiscentiæ causa haberi potest, cùm non ex culpa, sed ex bona aliqua aspiratione resipiscencia oriatur.

NEQUE solùm Scripturæ diuinæ vsus, sed etiam auctores rum Græci, rum Latini hanc vocem μετανοία accipiunt non pro sola resipiscencia, sed etiam pro detestatione præteritæ culpæ, & vindicta, quam quis de se ob eam culpam expetit. Sic accipit S. Basilius in oratione de fame & siccitate, vbi μετανοίας appellat externam pœnitentiam Niniuitarum: & Poëta Latinus A VSONIVS in illo Epigramate de occasione & pœnitentia, eodem modo accepit, cùm ait:

Sum Dea, qua facti non factiq̃; exigo pœnas:

Nempe si pœniteat, sic Metanœa vocor.

Neque probabile est quod scribit Beza loco citato, Ausonium metri causa posuisse Metanœam pro Metamelia. Voluit enim Ausonius proprium nomen eius simulachri, quod vulgò PŒNITENTIA dicebatur, exprimere; & quia Latinum non exstabat apud Ciceronem, & alios antiquos probatos auctores: *Sum Dea*, inquit, *cui nomen nec Cicero ipse dedit*, Græcum substituit pro Latino. Non est autem credibile, cum qui proprium nomen reddere volebat, alienum supposuisse, præsertim cùm facilè potuerit poëtica licentia dicere: *Nempe si pœniteat, Metamelia vocor*, producendo primam syllabam vocis *Metamelia*, vt similem produxit VIRGILIUS: *Italiam fato profugus, &c.* immò Græcis solenne est primam producere, cùm tres breues in aliqua voce occurrunt.

LACTANTIUS lib. 6. cap. 24. scribit quidē Metanœam Latinè reddi posse Resipiscenciam: sed explicat, per Resipiscen-

piscen-

pœnitentiam non debere intelligi solam mentis mutationem: *Resipiscit autem, inquit, quem erratus piget, & seipsam castigat dementia, & confirmat ad rectius viuendum.* Atque hæc de Græca voce.

PORRO vox Latina PŒNITENTIA non est quidem apud Ciceronem, vt neque etiam Resipiscencia, tamen verbum Pœnitendi, vnde sine dubio Pœnitentia dicta est, apud Ciceronem non eam vim habet, quam credit Erasmus, sed quam veteres Grammatici, qui à pœna, non à ponè, Pœnitere & Pœnitentiam deriuârunt. In 4. Tusculana extrema: *Quomodo, inquit CICERO, si naturalis esset ira, aut alius alio magis iracundus esset; aut finem haberet prius quàm esset Ultra, & leiscendi libido; aut quenquam pœniteret, quod fecisset per iram? Vt Alexandrum Regem videmus, qui cùm interemisset Clytum familiarem suum, Six à se manus abstinuit: tanta Vis fuit pœnitendi.* Quo loco vox PŒNITENDI non significat solam agnitionem erroris, sed detestationem facti, cum desiderio puniendi.

OVIDIUS quoque in eadem significatione verbum, Pœnitere, accepit lib. I. de Ponto, cùm ait:

Pœnitet ô, si quid miserorum creditur &lli,

Pœnitet; & facto torqueor ipse meo.

Cumq; sit exilium, magis est mihi culpa, dolori:

Estq; pati pœnam, quam meruisse, minus.

IAM verò apud Ecclesiasticos auctores, nomen Pœnitentiæ non pro sola erroris agnitione, & mentis mutatione, sed etiam pro vindicta, quam de se sumit peccator, sæpenumero vsurpari, superuacaneum erit ostendere: ita passim testimonia Patrum occurrunt. Certè TERTULLIANVS cùm in lib. de Pœnitentia ait: *Confessione Pœnitentia nascitur, Pœnitentia Deus placatur,* non potest Pœnitentiam pro resipiscencia accipere; cùm non ex confessione resipiscencia, sed confessio ex resipiscencia oriatur. Itaque Pœnitentiam, pœnam spontè assumptam ad peccatum puniendum vocauit: quo sensu scripsit etiam S. CYPRIANVS in serm. 5. de lapsis: *Pœnitentia crimine minor non sit.* & S. AVGVSTINVS in epist. 108. ad Seleucianam: *Est, inquit, Pœnitentia, bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes: Dimitte nobis debita nostra.*

DENIQUE unde vox, Pœnitentia, diphthongum haberet, quem habet vox Pœna, si à Ponè, ut vult Erasmus, & non à Pœna deriuaretur? Maneat igitur, omnes Pœnitentiæ voces, Hebraicam, Græcam, & Latinam, secundùm Scripturæ & bonorum auctorum vsum, non solam mentis mutationem, aut erroris agnitionem, sed etiam detestationem peccati, & vindictam spontè assumptam significare.

CAPVT VIII.

Proponitur Controuersia prima.

An Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum.

CONTROVERSA PRIMA, quæ est de genere, sitné videlicet Pœnitentia Sacramentum propriè dictum, quatuor partes habebit. PRIMO enim explicandus erit quæstionis status. DEINDE adferendæ sententiæ aduersariorum. TERTIO asserenda & propugnanda veritas. POSTREMO obiectiones contrariæ diluendæ.

Vt igitur controuersiæ status aperiatur, illud in initio ponimus, non de qua uis Pœnitentia controuersiam esse: potest enim, ut ad præsentem disputationem pertinet, vera Pœnitentia vel in sola mentis conuersione, atq; interna peccati detestatione consistere, vel etiam externis signis, mœrore, lachrymis, cõfessione, corporis afflictatione se prodere. Et quidem conuersio illa mentis ad Deum, etsi semper necessaria fuerit ad reconciliationem, & virtus quædam sit nõ exigua; tamen nisi signa externa adiuncta habeat, Sacramentum dici non potest: neque de hac re vlla controuersia est.

Posse autem, & ut plurimum solere, veram Pœnitentiam signa externa adiuncta habere, ex sacris literis paulò antè probatum est. Dominus enim Matth. 11. in cinere & cilicio Pœnitentiam acturos fuisse dicit Tyrios, & Sidonios, si prædicatum eis fuisset: & Matth. 12. laudat idem Christus Pœnitentiam Ninivitarum, quam externam fuisse testatur Ionas cap. 3.

D d d d

Ipsi